

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:

десетог, двадесетог и последњега дана свакога месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:

на год. 4. ф., на по год. 2. ф. на три мес. 1. ф. Рукописи се не враћају.

СРБОМРСЦУ.

Тко гођ својој сљепој страсти двори,
Када мисли, пише и говори,
Да Хрвати Србљем нису браћа,
Том је обће презирање плаћа;
Јербо мрзост и неслогу буди,
А не оно, што здрав разум жуди.

Кој' но сјеме неувело сије,
По цвјетнику људске хармоније,
Да свак' зредом жетвом божјег злата,
Кити стожер пун до сва три ката,
С' врх кога нам слава поносита,
Тробојница значајно честита.

Да нас већ незову тужни гласи,
Шокци богци, власи сиромаси,
Нег' весели као на пиру званци,
Да смо мајке Славије близанци,
Дакле браћа, љубезници, знанци,
Највећега рода и племена,
Без уштрба вјере и имена.

Насљедници славни' прадједова,
И њиови' храбри' витезова',
Код свакога боја и мегдана,
Кано и уз Јелачића бана,
Кад стигосмо спас Аустрије главни,
Те стекосмо устав равноправни.

С тога је и сабор загребачки,
Док бијаше непосредно нашки,
Одлучио стално, једногласно,
Мудро, право, досљедно и јасно,
Да су Србљи кано и Хрвати,
Свуд једнако као браћа признати.

Канимо се дакле раздорице,
Коју цигли нацрт кирилице,
Горе негод' три у око боде;
Те пренимо троми сан слободе,
И зорицу, која сунце рађа,
Штоно колу под лицом угађа,
У ком пјесмам рачи и нагађа,
Сбор хрватско-србске задружбине,
Освјест југославјанске родбине.

На Рједи, на дан светог Димитрије 1869.

Ник. Бројевић.

НА МРТВОМЕ ЈЕЗЕРУ.

Од Павла Хајза.

I.

(Наставак.)

— Милостива госпођо, рече странац: — можете ли имати вере у са свим непознатоме човеку, који вам до душе не може за извесно обећати, да ће вам дете спасти, но који од прилике зна, шта оно мало науке приписује, да се ради у такој прилици?

Она још не могла да му одговори. Изненадна помоћ у највећој нужди савлада јој душу.

— Узмите, рече он, извадив карту из свога карамана: — име моје не ћете знати, али назив, који је пред њиме наштампан, рећи ће вам, да су ми се и други већ поверавали. Да ли су у томе чинили добро или не, не спада овамо.

Млада жена остаде на коленима пред постељом, али руку, што је не беше прислонила под детињу главу, пружи странцу и рече му: — Чини ми се, као да вас је сам бог послао, који се смисловао на мене. Имам вере у вама.

— Онда одмах гледајте, да се донесе у нутра крчаг хладне бунарске воде и дрвена када, за остало ћу се већ ја сам побринути.

Он отвори брзо оба ниска прозора, скиде са детета перину и простре по њиме само велику махралу као покривач; онда узове опет у нутра слугу, који је са осталима стајао на дворишту и гунђајући чекао, да види, шта ће бити на послетку од тог немољеног наметања. Он га запита, е да ли се може где на близу наћи леда или снега. — Има на једном месту, одговори момак мумлајући, али ту мора човек ићи по сахата кроз шуму, док не дође до једне пећине, где се лед никад не крави, јер ни лети ни зими не засијне ту сунце. У јутру може отићи да види, хоће л' што бити.

— Разумите ме добро, рече лекар: — ево овде два талира. Сад је пола десет. Непогода се утишала, месец дивно сија. Ко ми до пола једанајест донесе снега или леда, тај је заслужио ова два талира. Сутра у јутру може ми донети и читав брег леда, па му нећу дати ни пребијене паре.

— Добро, добро, рече слуга засмејав се и изиде на поље. Међу тим донесе дадиља воду и празну дрвену каду. Без даљег питања, подиже странац дете из постеље, свуче са њега

брзо хаљине и даде матери да га држи, а он га свега изапра хладном леденом водом. Он га избриса исто тако брзо, однесе га опет у постељу и обви му око зажарене главе мокар рубац. Дете, које је мало час ништало и као црв се превијало у његовим рукама, као да осећаше благодет те окрепе. Оно престаде на све стране зверати очима, гледаше мирно и као зачуђено у матер и склопи онда очи с тешким уздахом.

— Умире! повиче дадиља гласно и удари у плач. — Одмах сам мислила, хладна вода, па уз то још крај отворених прозора . . . о госпођо, што допустисте то?

— Ни речи више, заповеди јој странац: — или ћете се с места вући на поље! Надам се, милостива госпођо, настави даље блажим гласом: — ви не изгледате од мене никаква чуда. Борба, што је имамо да прекужимо, не решава се у једној јединој ноћи. Дете има јаку врућицу и ми се морамо једино бринуту о томе, да се мозга не дотакне. Али немојте да вас сваки нов знак баци у бригу и очај. У колико могу судити, нема никаквих околности, које би отештавале бољу. Вид'те, опет отвара очи. Природа осећа да јој се притиче у помоћ. Колико има детету година?

— Неколико недеља преко седам.

— Лепо дете! Па како је дивно развијено! Могу већ мислити, како сте патили!

Сузе ударише матери на очи. Она притиште лице на малу врелу ручицу, која лежаше на тамној махрами, и сав страх од последњих тешких часова изли се благотворно у силно јецање.

Најзад се подиже и клону, с благодарним погледом на столицу, што ју је он примакао постељи. И он узе столицу и седе чело ногу детињих, упрев поглед с мирном озбиљношћу на малу девојчицу. Они ћутаху, а дадиља, која се стиђаше своје непромишљене ватре, иђаше свако пет минута овамо онамо, да донесе други мокар облог. На пољу се све већ утишало, и последњих облачака не стаде с неба, месец се пришуњао кроз прозор и светљаше над сићушном, бледом руком мајчином, која непрестано миловаше ручицу свога чеда. Чујаше се шум малих поточића, што постадоше од кише и једнозвучно капљање са стреха, а на траг у коњушници тимарио је кочијаш своје коње и звиждукао песмицу неку.

Из небуха подиже се дете на својим узглављима, погледа на странца с разрогаченим очим и запита: — Је ли то отац? Зар он није мртав? Мати, ја бих га пољубила. Је л' те, он ми је донео штогод! — пусти ме на његово крило . . . где је Со-

фија? . . . Ох, моја глава! Нека ми отац држи главу — ја сам жедна!

С отим паде лепа плава главица опет на узглавља и дете од бола заклопи очи. Еберхардо устане и принесе чашу свеже воде усташцима детињим.

— Хвала оче! рече дете.

За тим поста опет мирније и само из штрецања у полу затворених угасито црвених усана могаше се опазити, да пати.

— Морам вам разјаснити, рече мати и окрете се ћутљивоме лекару, који је опет сео на своје место: — како ми сирото дете делази на такве фантазије. На жалост морам сама себе да кривим, да сам дала повода томе страховитоме потресу. Отац моме миломе детету био је аустријски офицер. Неколико месеца по што смо се узели мораде поћи у талијански рат. Онда ми дође из Солферина вест, да је пао међ првим жртвама крвавога дана. Од ото ми је доба била у век најмилија жеља, да одем тамо, па и ако ни умка не казује место, где ми се драги муж смирио по кратком живовању на земљи, оно бар да усишем у себе ваздух, у којем му срце престаде куцати. И ћерка ми желаше то, што је више расла и што је боље могла да схвати, што јој причах о смрти очевој. Но ту се по штогод у век десило, што ме је задржало: а уз то сам још дала се у бригу, да не ће како детету, које је у век имало врелу примниву и меко срце, шкодити то путовање. И сад одиста морам тешко да откајавам, што попустих чежњи својој. Да сте само видели, господине докторе, како пажљиво слушаше сваку реч, што јој по извештају стара инвалида преводих тамо на разбојишту, како ме питаше, с горећивим образима и светлећивим очима . . . то је било сувише за њене године. Сва је дрктала, кад је доведох кући, сирота ћерка моја, и одмах те ноћи тужаше се на главобољу и ни по сахата да је спавала. Но о оцу не говораше више ни речце, до сада, где јој се учини, као да јој седи крај постеље. Мож' да бих боље чинила, да сам онда остала где сам. Али ја се бојам од талијанских лекара и нисам ни мислила, да је зло тако велико. У властитим колима, мишљах у себи — јер чим смо оставили жељезницу, узела сам за себе поштанска кола — моћи ћу своје сиротом чеду наместити као постељицу, а време је и онако било благо и она је сама желела да пођемо кући. Ту нас баш на најгорем месту изненади непогода, и ми слависмо бога, што само дођосмо до ове куће. Но шта би овде било од нас, да нам ви не притекосте у помоћ!

Она се окрете на страну од лекара, који је као стена ћутао, да обрише сузе од очију. Онда опет сеђаху једно према другом, ни једно не проговорив ни речи. Он је рад био да је замоли, нека непрестано говори. Беше нешто у њезину гласу, што му је необично годило, као да она ставља нежну, хладну руку на његову грозничаву душу. Но он виде, како се она опет бави само с дететом, а он сам није имао ништа да јој рече. Он је посматраше сада при слабачкој светлости од свеће и месеца, а чело и очи, које гледаху племенито, жалосно и благо, живо га сетише његове помајке, која га је не један пут посматрала са тако нежном брижљивошћу. Тело јој беше пуно и витко, сваки покрет главе на лепом врату пун дражи. Густа угасито плава коса немарно јој се спушташе на рамена; све на њој показиваше навике богата, изображењем и укусом оплемењена живота, чији украс и драж на једном изгубише сву цену, на спрам великога зла, у коме јој беше најмилија драгоценост.

Врата се сада пажљиво отворише и слуга унесе у нутра велик кабао пун леда, бришући себи зној са чела. Он показа ликујући на свој џепни сахат, на коме беше још десет минута до одређена времена, спусти ваљано заслужену награду у своју кожну кесу и запита, сада са свим услужан, хоће ли га још што требати. — Нек он иде само да спава, одговори му лекар. За тим направи сам из навоштена платна, што га је искинуо из поставе своје путне торбе, кесу за ледене облоге и показа дадиљи, како ће их метати на чело.

— Не, рече мати: — ти ћеш сада лећи, Јозефино, има већ тридесет и шест сахата, како ниси ни ока свела.

— А зар је милостива госпођа спавала? одговори слушкиња. — Мени није тако нужно, као вама. Ја сам бар јела.

— Чини само, што ти велим, рече опет мати. — Ја знам, и кад бих хтела, не би могла спавати. Сутра у јутру може бити, ако само ноћ прође мирније.

— Допустите ми, да вам опипам било! рече сада лекар. — Одмах за тим, не рекав ни речи, изиде из собе. Обе женске погледаше изненађене за њим, а слушкиња, жена већ у годинама и гојазна, с округлим, богињавим лицем и добродушним црним очима, употреби ту прилику, да исто тако одушевљено пева хвалу непознатоме помагачу, као што је отојич против њега говорила.

— Тако је чудноват, рече она: — да би човек чисто помислио, е сам није доста здрав, али из очију му просијава добро срце, па како се свега прихвата и како нашем детету држи

главицу, као да је за читав свој век био само дадиља, а при том је још и красан господин и мора да није у годинама, а који пут опет, кад тако замишљен седи, мислио би човек, да се није никад у своме веку смејао, и онда затвори очи, као да га нешто пробада у прсима, а није рад само да ко то опази.

Међу тим се врати и лекар, носећи у рукама грдну чашу с млеком и пружи је госпођи, али тако, као што се детету лек пружа.

— Пијте милостива госпођо, рече јој: — сад је баш намужено и добро ће вам чинити. Јер ви свакојачо требате окрепе за своју задаћу, а што боље немамо овде у кући при руци. Добро би било, кад би и дете мало пило, ма најмање. Подајте му чашу и говорте му. Вид'те да иде. Морамо гледати да на сваки начин оживимо снагу детињу, да би могла одбити сваку нову буру. А сада ме послушајте, па прилегните тамо на постељу. Ја не ћу спавати, а и жена може још који сахат поседети. Кад прође по ноћи, ја ћу вас већ пробудити; онда нек спава дадиља. Не, рече он скоро заповедно, кад се она хтеде да извињава; — ви ћете ме послушати, или ја морам мислити, да вам није збиља с поверењем, што ми га указујете.

Она приступи још један пут постељи, на којој сада дете као да спаваше, по што му ледени облози утишаше мало ватру. Она се наже над нежним лицем и пољуби очи, које мирно склопљене беху.

— Ја вас слушам, рече за тим, и слаб смех прелете јој преко усана. — Ви ћете обећати, да ћете ме пробудити, чим буде горе.

Он јој стиште руку и заузео њено место крај постеље, а слушкиња помагаше њојзи, да легне у другу постељу остраг у ћошку по што је најпре читав брег од узглавља уклоњен на страну.

После четврт сахата врати се дадиља на прстима, саже се према лекару, ухвати га, пре но што је могао на пут стати, за руку, притиште је на своје усне и прошапута: — Хвала богу, она спава! Ах, господине докторе, ви чините чуда! Има већ четир ноћи, како милостива госпођа није ни тренула. Прво туга и узбуна, док не дођосмо до проклетог бојишта, а онда наше дете! — Кад бих вам само хтела рећи, какав је анђео моја госпођа . . .

— Други пут! прекиде је он у речи. — Сад немате ништа друго чинити, него да и ви легнете и да дотле не устајете, докле вам ја не кажем. Ви сте сад сувишни, а сутра ваља

опет да гледате свој посао. Узглавља и покривача има доста. Прострите себи поред пећи, па лаку вам ноћ. Ни речи, јесте л' чули? Хоћете зар да пробудите госпођу празним разговорима?

Добра жена погледа га бојазно и покорно, намести себи постељу и после неколико тренутака могло се по дубокоме дисању познати, да је и она заспала после трудних последњих дана.

На скоро за тим зађе и месец за облаке и само слаб одсјај са звезданог неба сијаше на оном комаду језера, што га инокосни стражар на болничкој постељи могаше да прегледа кроз прозор. Истом сад осети да је гладан и жедан и испи остатак млека из чаше, што још стајаше на столу. Кад је метну опет на сто, учини му се, као да се госпођа на својој постељи вије у грчевима, и приближи јој се пажљиво на прстима. Она у сну пређе страшљиво обема рукама по очима, као да би хтела да утре сузе, али спаваше и даље и руке клонуше опет доле. Он гледаше дуго нетренимице у то лепо лице, у којему се огледаху снови као облачне сенке у тихоме језеру, боља... страх... нада! Сада се смешаше и када се помакоше нежне усне, појавише се два реда бисерних зуба. Одмах за тим намршти се чело, обрве се навукосе, она подиже обе руке и склопи их чврсто; он опази сада на њезиној руци два венчана прстена и размишљаше о томе, да ли је други оца детињег, или је кога другог, који сад има права на ту руку. Али стењање детиње не допусти му, да и даље мисли. Он намести само покривач, који је у пола спао био, и увије у њега и мале ноге њезине, на којима још беху ципеле; онда оде опет на свој посао, да обнови лед, који се већ после четврт сахата откравио, и да по кад и кад неколиким капљицама воде ублажи ватру врелих устаца.

Кад наста по ноћи, подиже се јак ветар над језером, и младога лекара подиже језа, јер прозори стајаху широм отворени. Узме некакав огртач, што га нађе међ пртљагом, и увије се у њ. Беше то дугачак, мек, свилом постављен бурнус, и навуче кукуљицу преко главе. Неки необичан мирис као од љубичице распротр се око њега, свила му меко пристаде уз образе, и неописано му добро беше у томе туђем оделу. Но ма да је често пута по пет минута затварао очи и онда пред очима својима виђао необичан комешај разних слика, опет никако није имао сна.

На једаред разрогачи очи, скочи на ноге са столице, дркћући као прут, гледаше кроз прозор на језеро. По сред мрачне воде лелујаше се нешто бело, као каква умотана особа, која тихо корача и која се упутила управо у кућу. Месец је у тај мах

опет се појавио и осветлио залутали прамен магле, који се отиснуо од брегова и сада инокосан блудио по језеру. Кад дође наспрам ветрине, која духаше из кланца, расплину се и површина постаде опет чиста. Али још једнако стајаше једини, који је гледао ту ваздушну утвару, и управио очи на оно место, на коме је нестаде. По челу га обли зној, дисаше испрекидано, очи, које беху изашле из својих шупљина, непомично гледаху на оно место као да су за њ привезане, као да ће тамо сваки час опет искрснути она појава. Ту на један мах ухвати мала врела ручица његову као лед хладну руку. „Јеси л' ти код мене, оче?“ повиче мала девојчица и управи се у постељи. Мршаве се ручице подигоше да га загрле, и пре но што је он могао да дође к себи, дете се већ привило чврсто уза њ и притисло своје зажарено лице на његово раме. „Оче,“ повиче оно, „не одлази више, иначе ће мати опет плакати, а ја ћу умрети!“

За час га напусти сва она отојичашња мора. Он притиште вито, малено дете чврсто уза се, као да му оно ваља да буде обрана противу непријатељских сила. Тако га држаше неко време у рукама и осећаше, докле га дете миловаше, како му крв опет правилније поче тећи. Он пољуби мало лице и рече, милујући влажне вितिце: „Како ти је име, дете моје?“

Дете погледа изненађено на њ.

— Ти си ми отац, рече оно: — па не знаш, како је име милој ти Фрањици? Ах, знам ја добро, тебе су убили, па си онда заборавио на мене. Је л' те здраво болело?

— Сутра ћу ти приповедати, рече он и пусти је опет на постељу. — Сада морамо бити мирни, да се мати не пробуди.

Дете га послуша и леже опет лепо и затвори очи, али не пушташе руке свога вернога стражара и гледаше га кад и кад са свим будним, необично удивљеним погледом. И он гледаше нетренимице у то невино лице, као да се боји од утвара, које ће ако се осврне, на ново искрснути пред њиме.

Тако до јутра не склопи ока. Када на голо стење над језером паде први сунчев зрачак, постаде у кући све живо. Слуга се једном дошуња босоног преко дворишта, провири пажљиво кроз врата, и показујући на скоро испражњени дрвени кабао, запита, треба ли још леда да донесе. По што му лекар немо махну главом, нестаде га. Онда опет дође крчмарица, исто тако пажљиво, и рече, по што јој Еберхардо махну да одлази, да је спремна за сваку помоћ. Дарежљивост странчева учинила је преко ноћ утиска код свију укућана. Само кочијаш, који још није ђор од синоћ са свим испавао, лупаше са својим тешким

поткованим чизмама гунђајући и псујући по дворишту, да се госпођа још у полу снивајући промигољи и запита, да ли је већ време да одлазе. „Још не!“ одговори Ебернардо. „Проспавајте још један сахат.“ Он оде онда нагло на сусрет викачу, да га задржи, да не улази у болесничку собу.

Кад после неколико тренутака уђе опет у нутра, нађе матер, где седи крај детиње постеље.

— За што сте још сад устали? запита он прекорно.

— Још сад? одговори она. — Ви хоћете непрестано да ме постиђујете. На жалост, пошло вам је за руком, да ме обмахнете и да читаву ноћ ту преседите у место мене. За што је нисте бар са мном поделили?

— За то, што мени није ни из далека било тако нужно спавање, као вама. А није било никаква посла, што га не би могао ко сам обавити. Охрабрите се, милостива госпођо. Са овом ноћи можемо бити задовољни.

— Дакле је опасност прешла? Ох, боже!

— Не смем вас оставити у тој вери, одговори он. — Јер ви ми се обећасте, да ћете имати вере у мени, а то може бити, ако вам само истину речем. Али уз то верујте, да је све тако добро, како само може бити у овој стадији болести. А и сви овде у кући су добри људи и биће нам у свако доба на руци.

Зрак радости прелете преко њена бледа лица.

— Шта велите? Ох, пријатељу....

Она му пружи руку и очи јој се овлажише.

Он се наже над њену руку, да је притисне на своје усне, у истини пак, да сакрије своју узбуђеност.

— Зар сте ми се ви за то поверили, рече он: — да вас оставим, пре но што вам је дете ван опасности? И штедите само своју захвалу, или бригу, да то стаје мене жртве. Највећу већ сам вам принео. Што сада долази, сама је олакшица.

Она га питајући погледа.

— Ви имате и дужности спреам других, рече она: — од којих вас ја задржавам.

— Немам, одговори он потмуло. Има томе година дана, од како сам беспослен човек и без станка. Ја сам из неког узрока, који ће вама бити са свим равнодушан, задао себи реч, да никад више практично не делама. Ту сам реч синоћ прекршио, вама за љубав. Ако ме и даље хоћете трпети овде, помозите ми само да се из кајања извучем, и ми ћемо моћи бити једно другоме од користи.

После мале починке, по што је опицао било детиње, настави даље: — Она спава сада. Ако би сте сада хтели да пишете писмо својима, можете то чинити са свим мирном душом. Кочијаш, који би могао међу тим презати, однео би га до најближе поштанске станице.

— Ја немам никога, који би се бринуо, што тако дуго остајем, одговори она и поцрвене лако — Ми живимо са свим за себе...

— Никога? понови он изненађен и очи му нехотице падоше на руку с двама пртенима.

Она опази то и с места га разумеде. — Овај други прстен, рече са свим отворено: — не значи други брак. То је прстен мојег мужа, који је он, кад је видео да ће скоро умрети, скинуо с прста и предао га једноме своме другу, да га пошаље мени на траг. Од ото доба све сам одбила, што би ме могло навести, да променим своју судбину, и удаљила сам се шта више и од породице мојега покојног мужа, јер некакав њихов рођак мислио је, да има нека права на моју руку. Ја сам се заверила, да живим само за своје успомене и за дете своје, а тај ми је завет свет.

Дадиља се пробуди сада, подиже се тромо, но на скоро оживну, кад опази госпођу и лекара и пожури се живо уверавајући, да јој је г. доктор строго наложио, да спава — да сада с отим ревностије опет свој посао предузме.

— Окупајте дете, рече Еберхардо: — као што смо ми синоћ, и подајте му опет да пије свежа млека, што се баш сада музе. Ја вас остављам сада на по сахата. Гле, ево нам и нова леда. Нигде на свету не бисмо били тако послужени, као у овој пустињи, јер болест је таква, да нам не требају никаква средства из лековнице. До виђења!

Он се лако поклони и оде из собе. Онда оде доле на језеро, одреси један чамац и потера га на језеро.

Сунце није се још уздигло изнад тамних брегова, али са свим миран ваздух притискиваше тешко и загушљиво воду и паде као сињи камен на прса лекару. Он гледаше у дубину доле, и бејаше му чудно око срца, кад опази, како је вода уз чамац бистра као суза и са свим бела, а ипак језеро, и ако је небо са свим јасно било, црно бејаше као бездана провалија. Опет му паде на ум, што му је путем причао некакав слуга: језеро нема дна, него се спушта као грдан бунар све дубље, до близу самога пакла, и ђаволи, кад је и њима самима јако врућина, иду у њ, па се купају. Он подигне весла и гледаше свуд околу на стрме обале, на којима се подизаше тамна црногорица. Сунце сада снажно продр кроз њу и позлати црни котао, који као да

је из гвожђа саливен. Али само неки бео сјај пливаше по огледалу језеру. Густе шуме у наоколо усисаше у себе зраке, и нигде се не зажеже пријатнија боја. Само нека ливада близу крчме, на којој је пасла крава, и дим, што се вио из димњака, показиваху, да и у овој загушљивој пустињи могу људи живети.

Острвце, засађено с неколико бреза, лежаше преко близу друге обале; тамо отера он свој чун, привеза га за један колац и збаци са себе хаљине, да се окупа. Када му сада паде на ум, шта је ноћас намислио био, да чини, уздркта сав. Учини му се, као да ће и да се мора сад извршити, сада, кад он више не жели, као да се заручио с овом безданом и као да ће она да тражи своје право на њ. За један мах застаде и хтеде се опет обући и хитно се повратити на траг; онда се опет оснажи, стидећи се своје слабости, и скочи у воду.

Као лед, који се истом на сунцу откравио, така му беше горска вода. Морао је сву своју вештину у пливању употребити, да у непрестаним силним покретима одржи крв у течном стању. Но кад за тим изиде на поље и кад се поче брисати, наслонив се на младу брезу и увукав ноге у велику маховину, одахну душом и осећаше се снажним, као ретко кад дотле. Он погледа преко у кућу. У прозору, за којим је дете лежало, мицало се нешто. И сувише је далеко било, да би могао познати, ко је. Али му је годило, кад је помислио, да под оним кровом наставају људи, којима је он нуждан био и који се уздаху у њ....

(Наставиће се.)

НАЈПРЕ ТРЕБА ПАМЕТ ДА ИДЕ, ПА ОНДА ЈЕЗИК.

(Из збирке Б. У. М.)

Везак везле две Јанкове сеје
На чардаку на дебелом ладу,
Измеђ себе саме беседиле:
„Залуд Јанку, залуд брату нашем,
„Залуд њему лепота његова,
„Кад он љуби од нерода грапу “
То слушао тај војвода Јанко,
Па беседи брату Веселину:
„Ој бога ти брате Веселине,
„А ти узми твоју снау Ружу,
„Па је води нашем рукосаду,
„Рукосаду, нашем винограду,

„Па је данас погубити мораш;
„Ако ли је погубити не ћеш,
„Ти се не ћеш наносити главе.“
Кад је брате речи саслушао,
Он говори својој снаји Ружи:
„Ој Ружице, рођена снашице,
„Обуци се што се боље можеш,
„Па ајдемо нашем рукосаду,
„Рукосаду, нашем винограду!“
Обуче се румена Ружица,
Обуче се што год боље може,
Па одоше њином рукосаду,

Рукосаду, њином винограду.
 Кад су били сред горе зелене,
 У горици румена ружица.
 Ал' говори девер-Веселине:
 „Видиш, снао, румена ружице,
 „А видиш ли румену ружицу?
 „Да не цвета сваке годинице,
 „Давно би је посекао Јанко.“
 То се Ружа ништа и не сећа.
 Кад су от'шли њином винограду,
 Ал' говори девер-Веселине:
 „Видиш, снао, нашег винограда?
 „Да не роди сваке годинице,
 „Не би њега ни копао Јанко.“
 То се Ружа ништа и не сећа.
 Ал' беседи девер-Веселине:
 „Ој Ружице, рођена снашице,
 „Мене јесте запретио Јанко,
 „Да те данас погубити морам;
 „Ако л' тебе погубити не ћу,
 „Ја се не ћу наносити главе.“
 Ал' беседи румена Ружица:
 „Ој бога ти девер-Веселине,
 „Ако ли ме погубити мораш,
 „Не сеци ме по свилен-појасу,

„Већ ме сеци по бијелом грлу,
 „Под појасом мушко чедо има.“
 Тек то рече румена Ружица,
 Породи се румена Ружица.
 Зави дете девер-Веселине,
 Зави дете у свилен-мараму,
 Снау Ружу у свилен-доламу,
 Па одоше кроз гору зелену;
 Не носи је своје белом двору,
 Већ је носи горе на чардаке.
 За тим мало време постојало,
 Мало време недељица дана,
 Покаја се тај војвода Јанко:
 „Аој мене и до бога мога!
 „Да је мене моја Ружа жива,
 „Макар мене чедо не родила.“
 Ал' беседи девер-Веселине:
 „Нисам, брате, погубио Ружу.
 „Ено Руже горе на чардаку,
 „И код ње је мушко чедо мало.“
 Па узеше мушко чедо мало,
 Па га носе цркви на крштење,
 Лепо су му име наденули,
 Лепо име Наод-Симеуне.

СТАРА ВИЗАНТИЈА И ЖИВОТ У ЊОЈЗИ.

(Наставак из бр. 29.)

III.

Карактер и живљење старих Византинаца.

Старе Византинце зову старији историци чешће Римљанима него Грцима, а потоњи мијешају оба назвања. За насељење пак старе Византије, кад се упитамо на колико је могло износити, ваља прво да се сјетимо Никеје. Цареви су у Никеји сједјели само педесет година, и за то вријеме Никеја поста велика варош. За Цариград бисмо могли узети, да је још шестог вијека, под Јустинијаном I. имао до близу милијона становника. На то нам наводе мисао многе прилике. Цариград је на мору, међу двије стране свијета које су најнасељеније, ширио се далеко, имао је

огроман трговачки обрт сухим и водом, о свечаностима и побунама учествовала је грдна множина људи, и због посла и лакости зараде привлачио је себи људе са свију страна. Међу тим су бичеви средњевјековног човјечанства, заразе и земљотреси, па онда пожари и поплаве, веома често десетковали становништво цариградско и смањивали га на четвртину или трећину. Али се то брзо накнађало придошлицама. Занатлије, трговци, прекупци и радници сваке врсте долазили су овамо, јер су ту најбоље могли проћи, ако су ијоле вјештине имали. Хиљадама странаца доносило је и бацало у обрт силни новац. Од како пријестоницу држаше Латини, који је заузеше приликом крсташких ратова, населише се у њој многи људи из Млетака, Ћенове, Пизе, Ломбардије и Сицилије. Кад Грци повратише своје господство у Цариграду, њихови цареви оставише с миром ове Латине, јер им бијашу у многом погледу од користи. Паметни шпекуланти и трговци на велико могаху у Цариграду најлакше доћи до богатства. Покуповавши велику множину еспапа с бродова, препродавали су га послије скупље, и добитак им је могао износити и 50 и 100 на сто. Почесто читамо у византијских историка, да су се многи Византинци непрестано бавили на путу ради трговине. Ко је само био вољан радити, налазио је у Цариграду посла, јербо је силан трговачки обрт потребовао довољно руку. Мењача (сарафа) морало је бити изобила зарад различитог новца, који су странци са свију страна доносили, и проценти њихови не бијашу малени. За осиротјеле, за немоћне и радом истрошене старце било је у Византији добротворних завода и установа, којих у оно доба заиста није било ни у каквој другој јевропској пријестоници. На те заводе веома су често помишљали и владоци и приватни богаташи, јер се то у савременом друштву веома цијенило. У гдјекојим приликама дијелила се међу таке потребнике и храна у нарави, као што ми у Србији виђамо, да гдекоји људи и данас се тако сјете апсеника или сиротиње уочи празника или крсног имена свог. Умјетници, занатлије и радници сваке врсте добијали су доста посла и од двора и околине дворске, и то нам изгледа са свијем природно, кад се сјетимо разноликости дворскога живота. Али је, на овоме старинском чвору путова међу два свијета, све надвишавао обрт трговачки који је морао бити величанствен. Била је ту прилика, да су се сваке године могла видјети сва ношава свјетска. Још у шестоме вијеку увео је Јустинијан гостионике и склоништа за путнике и коње њихове, јер се иначе не би имали гдје смјестити силни странци, који су у Цариград долазили. И потоњи цареви сјећали су се ове потребе. Многа

занимања бројала су силан број људи међу својим поборницима. Тако се налазило у великом броју пјевача за службу црквену, свирача за војску и за свакојакe црквене и свјетовне параде.

Обично је у свако доба, да се у великим пријестоницама одликује свијет образованошћу, свјетском углађеношћу, окретношћу и хитрином у пословима, па тако је било и у Цариграду. Ни они понајнижи слојеви друштва цариградског нијесу могли бити без неколике образованости. Свакидашњи додир са људима с разних страна и разних религија и начина мишљења много је помагао томе; а не мало је, држимо, чинила ту и величанственост источне црквене службе коју можете помислити у Цариграду у оно вријеме. Да се још насељење није сваки час мијењало и понављало новим силама, и да се није веома често мијењало с околним народима, него да је остајало увијек једно исто, овај би уплив показао још већу силу. Највећи пак дио ових придошлица припадаше словенскоме племену, које је живјело скроз друкчијим животом него грчко и одликовало се и погледом на свијет веома различитим од грчкога.

Веома важан дио цариградскога насељења бијаху калуђери, којих ту бјеше много и највећим дијелом бијаху само непроизводна класа народа, од које је готово увијек било више штете него користи, макар да се међу њима налажаше и поштених људи који су и смјерношћу и побожношћу и науком добро послужили сувременом друштву и религијозној потреби тадашњега начина мишљења. Исто то вриједи и за калуђерице. Него су манастири увијек гутали сувише најбољег дохотка од земаља и од државних прихода. Које велики које мали манастири у пријестоници су запремали прилично пространо мјесто, које би се дало употребити на куће и станове за грађанску потребу. Али је било одвећ тешко откинути ма и најмање што од онога, што је један пут ова класа „божјих слугу“ у своје руке докопала, јер се она помоћу непрекиднога позивања на вјеру и идентификовања себе с вјером бјеше укопала у предрасуде и простоту нижих класа народа. Никада није на манастире загунђала византијска простота; она их држаше за богоугодне задужбине, за важан дио саме вјере хришћанске. Само кад би у побунама бунтовници изашли из човјечанског обичног коловоза, дешавало се, да су нарттали и на манастире и плијенили их. То су пак били ријетки иступи, и брзо би се накнадиле штете, што су од њих долазиле. Макар да нијесу ништа могли учинити, ипак је доста изгледа, да су ондашњи државници добро знали, да су то заводи, од којих држави никакве користи нема. С тога разумни цареви и не гра-

ђаху нових манастира, већ напротив наређиваху, да се манастири граде у напредак само по пустим планинским мјестима, у стијењу и по неродним кршевима, гдје се тешко могло зарадити што животу треба. Може бити да је овака политика водила и наше краљеве да своје задужбине граде по планинама. Јер колико је било силно свећенство у старој српској држави ја бих рекао да се види најбоље по ономе, што је оно супротило се онакоме цару као што је Душан био и у ствари онако националној као што је била одвојеност и независност српске цркве! А из каква разлога? што је на Србе бацио клетву цариградски патријарх!!

Што се тиче нарави старих Византинаца, они бијаху веома лагани и бурни; најмања искра могаше их распламтати у силан огањ. Од најмање прилике градили су буну, за првим смјелим коловођом купило их се стотинама, полазећи често са свијем по чувењу и не знајући правога узрока. Је ли само ма гдје пробио бунтовни пламен, грнула би огромна маса из својих станова на улице, пристајући на грају. Је ли се само нашло дрских и на крв готових коловођа, јесу ли само познали, да су јачи него владина оружана сила, бунтовници су за час постајали страховити. Али, упознаду ли, да је владина оружана сила јача од њих и да напредује, одмах би се распрштали и посакривали по становима. Још је то и брже ишло онда, кад коловође нијесу били омиљени људи. За недраге коловође нијесу били вољни навалити на опасност. Још под Јустинијаном I. бјеше се дигла жестока побуна, и гомила бијаше већ изабрала новог цара. Цар шћаше бјежати, али му се са свијем одлучно успротиви жена Теодора, која волијаше погинути као царица него бјежати и тумарати без обране. Одлучност женска охрабри цареву околину која се бјеше стекла на савјет, и на то Велизарије и Мундо навале на народ са далеко мањом гомилом војске, ударе оштрим оружјем на неоружану масу, проспу силну крв и Јустинијанов пријесто из нова обезбиједе.

(Свршиће се.)

П О Г Л Е Д

на историски развитак логике.

III.

Научна логика.

(Свршетак у место наставка.)

И доиста, оба та метода, то јест, и индуктивни и дедуктивни, јесу један и исти процес нашег ума, процес закључавања. Закључење од почесног к општем у јесте индукција (навођење); а закључење од општега к почесном у јесте дедукција (извођење). Но и једној и другој врсти закључења служи за основ ова трећа врста, то јест, закључење од почесног к почесном. Закључавање у најширем смислу, то јест, у сва три та вида, јесте предмет испитивања логике.

Таким начином Миљ је обухватио својом логиком оба та метода: индуктивни и дедуктивни, и обухватио не као две противположности, већ као један исти процес. С тога је и назвао своју књигу „система дедуктивне и индуктивне логике.“ Пре Миља у опште се мислило да су та два метода противположна међу собом, и да један вреди само за природне науке, а други за умне. Миљ је сад доказао да је то мишљење погрешно, и да је та погрешка отуда, што су мешали индукцију са простим проматрањем или опитом. Тај поглед Миља усвојио је и знаменити физиолог Љуис у својој „Историји философије.“ „Сасвим је било погрешно, вели он, то опште примљено мишљење о индуктивном методу, као методу простог проматрања или опита“*)

Сад смо већ добили неки појам о логике Миља; но ми ћемо још јасније да покажемо, како он схваћа задатак те науке.

Задатак Логике, по мишљењу Миља, јесте тај, да нас увери о истинитости нашег знања. Све што ми знамо и што можемо знати, то знамо и можемо знати само двојаким путем: непосредним и посредним. Први пут јесте непосредно сматрање, а други закључавање. О истинитости првог знања, то јест, оног које смо прибавили непосредно, ми се нимало не сумњамо. Да сам ја, на пример, јуче био гладан, или да сам данас видио мога брата, све то ја знам непосредно и нетражим у томе никаква уверења. Никаква правила науке немогу томе знању дати већу вероват-

*) Види: Истор. философије Љуиса, стр. 17.

ност, него што га оно имасмо у себи. За такве истине, које ми познајемо непосредно, не постоји никаква наука.

Но често се догађа да ми узимамо за непосредно знање и оно, које смо добили путем закључења. То бива отуда што се процес закључења у неким приликама тако брзо сврши да га ми и неопазимо, па мислимо да смо ово или оно сазнали непосредно. Миљ наводи примере, којима се така радња наша објашњава. Да би се сачували од такве погрешке, то јест, од мешања непосредног знања са посредним, треба тачно одредити какви предмети спадају у круг непосредног знања. Али говорити о томе какви предмети састављају круг непосредног знања, то није посао логике, коју Миљ назива „Метафизика.“ Миљ као и Љуис дају метафизици такав значај, какав она нема нити може имати; то је слаба страна њихове философије. Метафизика занима се таквом сфером, која је неприступна нашем знању и у коју прониче само вера. Дакле метафизика и неговори о предметима непосредног знања; о њима говори Феноменологија духа и Психологија. Но било како му драго, доста то, да непосредно знање не може никојим начином бити предметом логике. А кад је тако, онда се логика мора ограничити на оно знање које добијамо путем закључавања, то јест, на знање посредно; јер само то знање и потребује нашег уверења. Како ћемо доћи до тог уверења томе нас учи логика. По томе логика је наука уверења или доказа о истинитости нашег знања.)

Нема сумње да већину знања нашег ми добивамо посредно, то јест, путем закључења. У сљед тога не само скуп свију готово наука, него сва радња људска долази под контролу логике. Она је општи судија и посредник сваког појединог испитивања. Логика нетражи доказе, но решава јесу ли они нађени. Она нити проматра, нити проналази, него само суди. Није, на пример посао логике да учи лекара каквим се знацима спроводи насилна смрт, — он то мора знати с друге стране, — но она суди је ли његово проматрање било довољно да оправда она правила којих се он држи, као и то, јесу ли та правила довољна да оправдају поступак лекара у овој или оној прилици. На кратко: логика нетражи доказе, него показује шта чини доказе — доказима и како ваља о њима судити. „У том смислу, вели Миљ, логика је *ars artium* (вештина вештина), као што је њу назвао Бакон; она је наука саме науке.*)“

*) Види: Логику Миља, том I, стр. 12.

И доиста свака наука садржи у себи податке и оно што се из њих изводи; доказе и оно што се њима доказује. А каква свеза постоји између података и онога што се из њих изводи, између доказа и онога што се њима доказује, то је дужна објаснити логика. На кратко: „Логика је, вели Миљ, наука о начинима којима ум истражује истину или оцењује доказе: наука о процесу поступања од истина познатих к истинама непознатим.“*)

По том опредељају предмет логике, очевидно, јесте она радња нашег ума, која се зове: закључавање. Но Миљ узима ту реч у оном тесном смислу, у ком је узимљу формалне логике, већ у најширем смислу, тако да она обухвата не само извођење (дедукцију,) него и навођење (индукцију). Осим та два вида закључења, Миљ показује још и трећи, на ком се оснивају оба прва, а то је закључење од појединог к поједином. Сва три та вида закључења развио је Миљ у својој логици дивно и показао како се њима служе људи не само у научном испитивању, него и у свакој другој радњи.

Но осим тога поглавитог процеса поступања од истина познатих к истинама непознатим, логика обухвата још и друге процесе нашег ума, који стоје у свези са тим главним и помажу да се он правилније врши. Па за то логика је дужна показати значај назива или имена; јер је реч поглавито оруђе мисли и средство, којим се мишљење саопштава другима. Исто тако у круг логике спада опредељај и класификација предмета; јер то нам много помаже да верније оценимо какви докази постоје за ове или оне предмете, као и то, је ли тај и тај доказ довољан за њих. „И тако, вели Миљ, нама предстоји да тачно испитамо онај процес нашег ума, који се зове закључавање, па на основу те анализе и у поредошњој, да одредимо систему оних правила, по којима се може оценити је ли за обстанак извесног предложења довољан извешан закон.**)“

Ми смо само укратко обележили правац логике Миља; но и по том кратком прегледу могу читаоци јасно видети, да се та књига одликује од свију до сад познатих књига те врсте. Да између ове логике Миља и свију до садашњих логика грдна је разлика и то је дало повод толиким препиркама и критикама. Обично укоравају Миља што није написао онаку логику какве су и до сад биле, као да би тиме што год добила наука. Осуђивати Миља

*) Види: Логику Миља, том I, стр. 13.

**) Види: Логику Миља, том I, стр. 14.

што није написао формалну или реалну логику, то је неуместно; јер он није ни хтео да пише таку логику; он је хтео да напише логику знања, да представи теорију истинског закључења и то је израдио с великим успехом, боље него ико до сада. На кратко, логика Миља јесте узор теорије знања и у томе ништа се за сад не може поредити с њоме.

Али теорија знања, ма како била ваљано израђена, није још то, што ми разумемо под именом логике. То је само једна страна или један део те науке. Цео предмет логике, као што смо видели, састоји се из ова три дела: Теорије ствари, теорије мишљења и теорије знања. Први део развијала је логика реална, коју најбоље представља логика Хегла; други део развијала је формална логика, коју данас најбоље заступа логика Дробиша; трећи део развијала је научна логика, која је сада дошла до највећег савршенства у логици Миља. Кад се сва три та дела споје органички у једну целину, онда ће тек бити потпуно решен задатак логике као науке. То можемо очекивати у скором времену, јер до сад није било ваљано израђене теорије знања, а сад је та сметња уклоњена овим трудом Миља. У сваком случају после ове логике Миља, неможе више бити ни говора о тројакој и међу собом противположној логици, као формалној, реалној и индуктивној, него ће бити говор о једној човечанској логици, која обухвата све три те логике као своје делове. Човечанском логиком ми зовемо ону науку, која разматра ту радњу човека, у којој се највише огледа његово човечанско достојанство, то јест, радњу разумног мишљења.*)

А. Васиљевић.

*) При саставу овог чланка служилисмо се логиком Хегла, Дробиша и Миља; историјом философије: Куно-Фишера и Љуиса. А поред тога служилисмо се и примедбама г. Лаврова, којима је пропратио руски превод логике Миља. А. В.

ПОДЛИСТАК.

Старо српско оружје.

Омер паша савладавши Бошњаке Турке то јест Србе мухамедове вјере, имадијаше цијел да све Бошњаке за навјек учини робовима падише и наредбу изда, да се све оружје од хришћана покупи и ко не би оружје дао да ће зло проћи. Од његове ријечи стријепили су Бошњаци јер је

био полубог у Босни. Пред војником коласом јусбашом (стотиником) чаушем (десетником) и т. д. није било Бошњака, који не би устао и турски поклон теменах учинио. Војнике његове не сматраху Бошњаци за људе него за страшила људска, а видећи Срби православни како Омер руши моћне поглаваре босанске, свирјепе Турке, морали су њега за свемоћна држати. По Сарајеву се почне купити оружје. Наредба је обзнањена да свако своје оружје донесе, и да ће се тражити и код кога се нађе или прочује да ће најгоре проћи. Свако је носио и било је људи, који су по 20 пушака однијели и суду предали. Сребро су са пушака плачући скидали и пушке носили. Неки су сипали у пушку воска, чувши да ће се раздријети чим се испали, а неки су проклињали Турке и турско господство. Наредба се вршила свуда. Више кућа сеоскијех било је прекопано и оружја товарима Турци накупе од своје сиротиње раје. Браћа Бесаревићи носили су сваке године у Цариград ножеве и баш тада били су у погодби са сарајевским ножарима за стотину ножа. Турчин издајица неки оде Омер паши и каже, како Бесара купује ножеве. Омер паша пошаље Скендер-пашу (потурченог Пољака) са војницима. Скендер паша дође пред Бесарин дућан. Војници опкруже дућан као јевреји Христа пред пилатом, а Ђуро Бесара, који се је тада у својој продавници затекао, стрепио је од страха. Скендер паша улети у магазу и угледа црне чибукe и, мисливши да су пушке, полети и зграби за гомилу чибукa усправљених и чибуци се превале и стане рђавина. Једва прикупи све силе Ђорђе Бесара и упита их шта хоћете, и кад ови прозор отворе и паша види, да оружја нема, запита Ђорђа за ножеве и Ђорђе му каже, како преко царског ђумрука сваке године носи ножеве у Цариград, и како се није погодио, и да се је погодио да би са дозвољењем владиним у Цариград носио. Тај исти Скендер-паша ишао је те купио оружје и по другијем мјестима. Тако по казивању Фра Ловре и Фра Грге Мартића купио је исти паша оружје и у Посављу. У Посављу не далеко од Усуре два брата чували су свој породични стари нож са потписом: ерцег од Усуре. По несрећи тада се заваде и један каже за нож Скендер паши, ови узме нож и натпис прочита и њемачки рекне: дизес месер ист шен и себи га задржи. Тада је много старога оружја отишло невидом; разграбили су га Турци и њихове паклене слуге, да затару са купљењем оружја силу народну да одрже трулу зграду, но Бог је с нама, сила се подиже наша, јер свијест се буди, оружје ће нам бити слога, љубав и пробуђена свијест.

И ето тада пропаде много старо српско оружје, ишчезну и спомен српских ерцега, и по казивању Фра Грге Мартића и Фра Ловре и једна беговска породица чувала је своју прекосовску сабљу, и све продавши баш тада, кад се је оружје купило, дође ред и на сабљу и прода је другоме бегу, који нецијенећи њену старину и натпис него гвожђе, прикали је и нож од ње начини.

Невинковић.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

У среду 29. октобра: „Роман сиромашног младића.“ Драма у 5 радња. Написао Октав Феље. Превео Светозар Савковић.

Многима од наши позоришни полажника биће овај драматичан роман познат из негдашње „Седмице“, где су га могли читати у првобитном виду, у виду романа. Тај првобитни вид може се опазити и у садањем драматисаном облику. Прва радња јасно сведочи, да те појаве, што нам се на позорници приказују ил' управо испричавају, није родило непосредно дело са душом песниковом, већ да се ти облици из приповетке препорађају у радњу. Свакојако је „роман сиромашног младића“ боље градиво за роман него за драмат, згоднији за читање него за гледање; ма да се то све мање осећа, што се већма радња приближује решењу.

Како се урођена племенитост однегована правом господском васпитом бори са незгодама садањег сиромаштва, па како на послетку ту највећу незгуду нашега века славно побеђује то се може с уживањем гледати и на позорници, ал' да је првобитно удешено за роман види се већ и по томе, што највеће манифестације племићког одгоја јунаковог морају да се догађају осим позорнице, на позорници се само приповеда о њима; то је н. пр. уседане на бедивију, скакање у воду за просијачким песом, скок с елванске куле. С таким странпутицама сценарским треба драматиста да је врло штедљив. У овом случају има још нешто, што смета армонијском уживању гледаоца: Глумац, који има да прикаже Максима, морао би бити момак окретан и снажан, коме би се на први поглед видело, да је кадар онако уседати и скакати, као што се о њему прича. Нашем Недељковићу могли смо којекако и веровати, ал' ко је видео у тој улози н пр. бечког дворског глумца Сонентала с његовим трбушчићем, морао се мало посумњати у поузданост његовог скока: ма да је опет уметност соненталова и дубљина осећаја му толика, да слушајући га чисто и не гледамо на његов струк.

Превод је добар; местимице, особито у овој радњи и у живљим дијалозима, неби шкодило да је мало збијенији и крепчији.

Недељковић је од свог лањског сиромашног младића прилично одмакао: морају му се признати неки поузданији покрети у одсудним појавама и местимице већи полет. С друге стране се опет приметило, као да је још уверен, да се невидовни потреси душевни не могу друкчије показати него заватањем у косу и да је снуженост не разлучна од шаптања.

Маргита је једна од они ретки прилика за марљиву глумицу, где се може више постићи немом игром него говором. С. Максимовићка је тај моменат уважила и мило нам је што у томе видимо и у ње од зимус напредак, ма да је могла и дубље заватити у неисцрпно врело борбе племићког поноса с недољивом навалом племените љубави. Но та пофална

пажња на нему игру била је можда поводом, да је за говоре приостало мање, тако, да нам се местимице чинило, као да се улога могла и боље научити на изуст. Приказивачица је свакојако показала, да ће временом сасвим савладати свој тешки задатак. За сад се још опајало, да се у таким улогама тек одомаћује и да је права домаћица тек у наивној струци. Особито се мора дати на чишћење гласа, што ће је у озбиљној струци довести до оне исте природности, која јој у наивним улогама онако исто доликује.

Венац овога вечера приказујемо радо телечковом Лароку. Оно речито немовање, оно живо умирање заслужило га је; ма да та заслуга није ни мучна, кад се обазремо на краткоћу улоге, која ипак по себи већ даје врло zgodну прилику за глумачко истицање.

Ружићев нацрт наметљивог и проливеног Бевалана био је чист, лак и тачан; само не би шкодило, да је у овој прилици мало више могао нажити на промену облачаја.

Лобепен је наишао у Маринковићу на поузданог претставника, коме у опште таки типови доликују.

Суботић је од старог слуге Алена изрезао пријетну појаву.

Недељковићка је била у надзиратељки Лујзи на своме месту; исто тако Драга Новићева у Обријевој.

Драгиња Ружићка није нашла да је у незнатној улози Хелујенове вредно развити какву студију. λ.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

* Ђ. П. Радовановић, писар у савету, позива на претплату на дело: „Бернерова наука о казненом праву“, коју је на српски превео. „Ко хоће да има темељног знања о казненом праву, ко је рад да са применом кривичког закона буде на чисто и у најзамршенијим стварима, нека не жали малу жртву за ову књигу — само 8 гр. чар. (80 новч.)“ вели позивач на претплату. Претплату прима и уредништво „Правде.“ Поруче се не могу без новаца уважити.

* Дора Дистрија позната са свога дела о женама на истоку (*Les femmes en Orient*) издала је опет на француском језику дело о романским и ђерманским женама.

* Виктор Хиго, чувени француски писац написао је нову књигу под насловом: „Злочинство другог децембра“, које ће изаћи прво у подлистки листа „Рапела.“

Г л а с н и к.

* На главној скупштини „Матице српске,“ која је 3. и 4. септембра о. г. држана, донешено је више закључака, између којих су најважнији: 1.) „Српски летопис“ ће се од сад издавати сваке године у једној свесци и у њему ће бити једино радња матичина; тако ће „Летопис“ изићи у по-

четку идуће године и донеће, ако неби било довољно друга материјала, радњу матичину за г. 1867. 1868. и 1869. 2.) Лист „Матица“ ће и од сад излазити док год се не покрене „Млада Србадија“, па, ако овај лист у народу довољно одзива нађе, онда ће „Матица“ престати и оставиће омадини српској, да она потребе народне на том пољу подмирује. 3.) За награде „чланака“ и расправа у „Летопису“ и у „Матици“ одређене су ове своте: 10—12 ф., по штампаном табаку за преводе; 15—40 ф. по табаку за изворне саставке, а 5—50 ф. за песме, до једног штампаног табака, а преко тога као и у прози. 4.) Проглашена је награда од 20 дук. за дело „Девојачки свет“, што га је за одраслије Српкиње написао Мита Петровић, и награда од 5 дук. за баладу „Гусларева смрт“, коју је написао Јован Јовановић. 5.) Расписане су награде за ова дела: а.) Научно написана повесница свеколике књижевности српске од најстаријих па до најновијих времена. Награда 120 дук. Рок Ћурђев дан 1870. б.) Шаљива игра из српског народног живота. Награда је 20 дук. Рок Ћурђев дан 1870. в.) Помоћна књига, која ће упућивати, како да се пишу писма, признанице, обвезнице, опоруче и т. д. Награда 200 ф. Рок Ћурђев дан 1870. г.) Да се што потпуније покуни што је у немачкој књижевности писано о Србима, означив тачно наслов књиге, годину кад је штампано и име пишчево, или ако се у повременим листовима налази, годину и број листа, — исто тако у кратко предмет о коме је писано. Ово се може написати на српском, француском, латинском и немачком језику. Награда 300 ф. Рок Ћурђев дан 1871. д.) Повесница нашег народа у тако названој хрватској крајини, ђенералату карловачко-вараждинском. Награда 60 ф. Рок Ћурђев дан 1870. е.) Нацрт повеснице српског народног позоришта у овим крајевима, најмање три штампана табака. Награда 60 ф. Рок Ћурђев дан 1870. ж.) Да се предложи начин, којим би се могла најбоље удесити у нас продаја књига. Награда 80 дук. Рок Ћурђев дан 1870. з.) О естетици наших народних песама. Награда 100 ф. Рок Ћурђев дан 1870. и.) Монографија Новог Сада. Награда 60 ф. Рок Ћурђев дан 1870. ј.) Новела или приповетка из нашег народног живота. Награда 100 ф. Рок Ћурђев дан 1870. к.) Колико је корисно по наш народ пољоделство, у колико сточарство погледом на наше крајеве овде. Награда 100 ф. Рок Ћурђев дан 1870. л.) Да се преведе „Едип, тиранин“ од Софокла у размеру ориџинала. Награда 100 ф. Рок Ћурђев дан 1870. љ.) Да се преведу четири катилинске беседе од Цицерона с кратким уводом и разјашњењем. Награда 80 ф. Рок Ћурђев дан 1870. м.) Да се преведу димостенове „Филицике“ с уводом и разјашњењем. Награда 100 ф. Рок Ћурђев дан 1870. 6.) Текелијна књижница преноси се у Нови Сад и како она тако и матичина проглашују се за јавне.

БИБЛИЈОГРАФИЈА.*)

Српске књиге.

ЧАЈЧИНА МОГИЛА. Украјинска приповедка. Написао Паулин Статурски. Превод с пољскога. (Прилог уз „Даницу“ за 1869. год.) У Нов. Саду, печатња Игњ. Фукса 1869. на 16-ни 272 стр.

БУКВАРЪ ЗА СРБСКА УЧИЛИШТА. У Бечу. У ц. кр. наклади училишнихъ књига 1869. У Бечу. Печатано кодъ Карла Горишека. На мал. 8-ни, 89 стр. Круто везао с леђима у платну 16 н. а. вр.

О ОБВЕЗНОСТИМА И УГОВОРИМА У ОПШТЕ. §. 531—560 грађанског законика, у свези са осталим наређењима грађанског права, која се на овај предмет односе. Од Ђорђа Павловића проф. в. школе. У Београду. У државној штампарији 1869. На 8-ни, 8 л. 431 стр.

ДОМАЊИ ЖИВИНАРСКИ ЛЕКАР. Написао Др. Ђорђе Радић. Са дрворезима. У Новоме Саду, у штампарији Игњата Фукса. На 8-ни, 128 стр.

О СРПСКОЈ ОПШТИНИ У ТРСТУ. Од арх. Нић. Дучића. (Прештампано из „Гласника српског ученог друштва“ XXVI. св. у Београду у држ. штампарији). На 8-ни 19 стр.

ЗАКОН О УСЛОВНОМ ОДПУШТАЊУ КРИВАЦА ОД 3. ЈУНА 1869. На 8 ни 31 стр. и 1 таблица. (У Београду у државној штампарији, државно издање.)

*) Да би ова библијографија што потпунија могла бити, умољавамо лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак, или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

САДРЖАЈ.

Србомрецу, Никола Боројевић. — На мртвоме језеру. Од Павла Хајза. I. (Наставак.) — Најпре треба памет да иде, па онда језик. Народна песма из збирке Б. У. М. — Стара Византија и живот у њојзи. III. (Наставак.) — Поглед на историјски развитак логике. III. Научна логика. (Свршетак.) — Подлистак: Старо српско оружје, од Невинковића. — Српско народно позориште: „Роман сиромашног младића.“ — Књижевне белешке. — Гласник. — Библијографија.

Издаје: Матица Српска.

Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1869.